

Маріупольський
університет

ПРОГРАМА

**вступних випробувань
на 2024 рік**

для здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування» ОПП «Управління територіальною громадою»

Програма вступних випробувань на 2024 рік для здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування» ОПП «Управління територіальною громадою». Київ : МДУ, 2024. 13 с.

Укладачі: Чечель А.О. д.е.н., проф., завідувач кафедри ПУА, Філіпенко Т.В. д.н.держ.упр, проф., професор кафедри ПУА, Бражко О.В. д.н.держ.упр, проф., професор кафедри ПУА, Тарасенко Д.Л. д.е.н., проф., професор кафедри ПУА, Зелінська М.І. к.політ.н., доц., доцент кафедри ПУА.

Рецензенти:

Чернишов О.Ю., к.е.н., доцент, доцент кафедри економіки та бізнес-технологій Національного авіаційного університету

Програма затверджена на засіданні кафедри публічного управління та адміністрування

Протокол № 7 від 20 лютого 2024 р.

ЗМІСТ

ПРОГРАМА ВСТУПНОГО ФАХОВОГО ІСПИТУ ДЛЯ ЗДОБУТТЯ ДРУГОГО (МАГІСТЕРСЬКОГО) РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ 281 «ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ» ОПП «УПРАВЛІННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНОЮ ГРОМАДОЮ» ДЛЯ ОСІБ, ЯКІ КОРИСТУЮТЬСЯ СПЕЦІАЛЬНИМИ УМОВАМИ ВСТУПУ.....	4
СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	11

**ПРОГРАМА ВСТУПНОГО ФАХОВОГО ІСПИТУ ДЛЯ ЗДОБУТТЯ ДРУГОГО
(МАГІСТЕРСЬКОГО) РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ 281
ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ ОПП «УПРАВЛІННЯ
ТЕРИТОРІАЛЬНОЮ ГРОМАДОЮ» ДЛЯ ОСІБ, ЯКІ КОРИСТУЮТЬСЯ
СПЕЦІАЛЬНИМИ УМОВАМИ ВСТУПУ**

Пояснювальна записка

Вступний іспит в магістратуру зі спеціальності 281 «Публічне управління і адміністрування» передбачає формування як теоретичних поглядів на публічне управління та адміністрування, так і максимальне наближення запропонованих наукових концепцій до потреб майбутньої практичної діяльності випускників - держуправлінців МДУ.

Мета програми:

Виявлення рівня знань з програми теоретичної та методичної підготовки відповідно до державних стандартів, якого було набуто на попередньому етапі навчання у ВНЗ.

Сприяння ефективності підготовки фахівців, що мають глибокі професійні знання, орієнтуються на вирішення різноманітних завдань.

Стимулювання зацікавленості здобувачів вищої освіти в успішній навчально-пізнавальній роботі й здобуття повної вищої освіти за відповідним освітнім рівнем.

Провідним критерієм оцінювання якості підготовки спеціаліста є його кваліфікаційна характеристика, тобто ідеальна модель, яка відповідає сучасним вимогам і є орієнтиром для підготовки і еталонами для порівняння.

У процесі складання вступного іспиту абітурієнти повинні знати:

1) поняття та предмет муніципального права, муніципально-правові норми та інститути, муніципально-правові відносини, їх види та характеристика, джерела муніципального права;

2) основні теорії (концепції) місцевого самоврядування, муніципальні системи зарубіжних країн;

3) еволюція становлення місцевого самоврядування: зародження і розвиток місцевого самоврядування в Україні;

4) конституційно-правові основи місцевого самоврядування, система місцевого самоврядування;

5) сфера повноважень та організація роботи представницьких та виконавчих органів місцевого самоврядування;

6) поняття та підстави відповідальності органів і посадових осіб місцевого самоврядування.

Фаховий іспит зі спеціальності для вступу до магістратури проводиться з автоматизованим контролем знань із використанням інформаційно-комунікаційних технологій Zoom, Viber, WhatsApp, Telegram, Google Meet тощо та навчального порталу Moodle МДУ.

Тривалість проходження вступного випробування – 75 хвилин.

Здобувачу пропонуються 50 тестових завдань. Кількість балів за одне тестове завдання – 4 бали.

Загальна кількість балів за вступне випробування – 200 балів

Тестові завдання мають закриту форму – застосування матеріалу за відомими стандартними алгоритмами та зразками, тобто надаються завдання з вибором однієї відповіді з кількох варіантів відповідей, одна з яких - правильна. Кожне завдання оцінюється 4 балами. Кількість тестових завдань дорівнюється 50. За вірну відповідь – 4 бали. За невірну відповідь – 0 балів.

Типові завдання, що виносяться на іспит

Тема 1. Муніципальне право як галузь права України

Поняття муніципального права як галузі законодавства. Предмет муніципального права та його співвідношення з предметами конституційного, адміністративного, фінансового, цивільного права. Муніципально-правові норми та інститути. Муніципально-правові відносини, їх види та характеристика. Зміст муніципально-правових відносин.

Джерела муніципального права. Система муніципального права як комплексної галузі права.

Муніципальне право як наукова та навчальна дисципліна. Функції науки муніципального права. Методологія науки муніципального права. Джерела науки муніципального права. Роль науки муніципального права в процесі здійснення муніципальної реформи в Україні. Становлення муніципального права та імплементація європейського муніципального права.

Тема 2. Основні теорії походження місцевого самоврядування.

Загальна характеристика основних концепцій (теорій) місцевого самоврядування. Основні теорії (концепції) місцевого самоврядування. Класичні і перехідні системи місцевого самоврядування та муніципального права. Теорія вільної громади. Громадська теорія місцевого самоврядування. Державницька теорія організації місцевого самоврядування. Теорія дуалізму муніципального управління. Теорія соціального обслуговування. Соціал - реформістські муніципальні концепції організації місцевої влади.

Муніципальні системи зарубіжних країн. Англосаксонська модель місцевого самоврядування. Французька модель місцевого самоврядування.

Місцеве (комунальне) самоврядування Німеччини. Основні форми організації місцевого самоврядування в США. Радянська модель.

Концепція місцевого самоврядування в Європейській хартії місцевого самоврядування.

Концепція місцевого самоврядування в Конституції України.

Тема 3. Історія розвитку місцевого самоврядування в Україні

Еволюція становлення місцевого самоврядування.: зародження і розвиток місцевого самоврядування в Україні. Витоки місцевого самоврядування у додержавницький період територіального самоврядування. Магдебурзьке право.

Українська козацька держава. Полково-сотенний устрій. Комендантська система. Гетьманство.

Земська і куріальна система. Міська Дума як орган міського самоврядування.

Історичні етапи розвитку місцевого самоврядування в Україні. Місцеве самоврядування в Україні до 1917 р. Місцеве самоврядування в конституційних актах України періоду 1917-1920 рр. Місцеве управління в Україні за радянських часів. Відродження та розвиток місцевого самоврядування після проголошення незалежності України.

Новітня історія місцевого самоврядування України. Основні тенденції розвитку місцевого самоврядування в Україні.

Тема 4. Міжнародно-правові стандарти і зарубіжний досвід розвитку місцевого самоврядування.

Місцеве самоврядування в зарубіжних країнах на сучасному етапі. Правова природа міжнародних стандартів місцевого самоврядування.

Міжнародні правові акти з питань місцевого самоврядування. Роль Європейської хартії місцевого самоврядування у становленні правових основ місцевого самоврядування в Україні.

Всесвітня декларація місцевого самоврядування. Сприйняття Україною міжнародно-правових стандартів місцевого самоврядування і місцевої демократії.

Тема 5. Конституційно-правові основи місцевого самоврядування.

Загальна характеристика місцевого самоврядування: поняття, принципи та функції.

Система місцевого самоврядування. Система рад та їх виконавчих органів.

Місцеве самоврядування в системі народовладдя. Місцеве самоврядування та державне управління. Співвідношення місцевого самоврядування з регіональним управлінням. Місцеве самоврядування і місцеві органи виконавчої влади. Система державних органів виконавчої влади.

Тема 6. Основи місцевого самоврядування.

Правове регулювання місцевого самоврядування в Україні. Система нормативно-правових актів, які регламентують відносини у сфері місцевого самоврядування.

Комунальна власність: поняття і суть. Суб'єкти та об'єкти права комунальної власності. Склад і структура комунальної власності. Формування та перспективи розвитку комунальної власності в Україні. Повноваження органів місцевого самоврядування щодо володіння, розпорядження та користування комунальною власністю. Форми, методи та важелі управління комунальною власністю.

Формування фінансів місцевого самоврядування. Місцеві бюджети. Бюджет розвитку. Доходи та видатки місцевих бюджетів. Збалансування доходів і видатків місцевих бюджетів. Участь держави у формуванні доходів місцевих бюджетів. Порядок розробки, розгляду і затвердження місцевого бюджету. Фінансування витрат, пов'язаних із здійсненням органами місцевого самоврядування повноважень органів державної виконавчої влади.

Контроль за виконанням місцевого бюджету. Місцеві податки і збори та їх роль у забезпеченні фінансової незалежності місцевого самоврядування. Історичні аспекти створення місцевих податків і зборів в Україні. Місцеві податки в зарубіжних країнах.

Територіальна основа місцевого самоврядування в Україні. Територіальна організація влади та рівні місцевого самоврядування в Україні. Особливості місцевого самоврядування у Києві та Севастополі, а також у містах із районним поділом.

Тема 7. Територіальна громада – основа місцевого самоврядування.

Поняття територіальної громади. Право громадян на участь у місцевому самоврядуванні. Правосуб'єктність територіальної громади. Добровільне об'єднання територіальних громад. Обмеження прав територіальних громад на місцеве самоврядування. Символіка територіальних громад. Статути територіальних громад.

Форми безпосередньої участі громадян у вирішенні питань місцевого значення.

Місцеві референдуми: поняття, предмет, порядок призначення та проведення. Рішення місцевого референдуму.

Загальні збори громадян та інші форми безпосередньої участі громадян у вирішенні питань місцевого значення.

Громадські слухання: методологія організації та проведення.

Органи самоорганізації населення: мета та завдання створення, організація діяльності.

Тема 8. Правовий статус місцевих рад.

Місцеві ради як представницькі органи місцевого самоврядування. Місцевий (базовий) і регіональний рівні місцевих рад як представницьких органів місцевого самоврядування.

Правовий статус сільських, селищних, міських, районних у містах, районних та обласних рад.

Порядок формування представницьких органів місцевого самоврядування. Місцеві вибори: поняття і види. Порядок призначення та проведення.

Тема 9. Сфера повноважень та організація роботи представницьких органів місцевого самоврядування.

Поняття компетенції органів місцевого самоврядування. Поняття і види повноважень органів і посадових осіб місцевого самоврядування. Принцип розподілу повноважень між представницькими органами місцевого самоврядування сільськими, селищними, міськими головами та виконавчими органами місцевого самоврядування.

Повноваження та організація роботи сільських, селищних, міських рад. Сесія - головна організаційно-правова форма діяльності місцевих рад. Порядок підготовки і проведення сесій місцевих рад. Регламент сільської, селищної, міської ради, районної в місті, районної та обласної ради. Загальна та виключна компетенція сільських, селищних, міських рад. Взаємовідносини місцевих рад з місцевими органами виконавчої влади.

Секретар сільської, селищної, міської, районної в місті ради: особливості його правового статусу.

Порядок утворення і система постійних комісій місцевих рад. Акти постійних комісій місцевих рад. Тимчасові комісії ради, організація їх роботи.

Особливості повноважень обласних та районних рад. Організація роботи обласної та районної ради та їх виконавчих апаратів. Компетенція районних та обласних рад. Делегування повноважень районних та обласних рад відповідним місцевим державним адміністраціям.

Локальна нормотворчість місцевого самоврядування. Акти органів місцевого самоврядування їх посадових осіб.

Тема 10. Правовий статус і організація роботи депутатів місцевих рад.

Законодавство про статус депутатів місцевих рад. Депутат місцевої ради - представник інтересів територіальної громади.

Діяльність депутата у виборчому окрузі. Обов'язки депутата місцевої ради у виборчому окрузі.

Повноваження депутата місцевої ради у раді та її органах. Право депутата місцевої ради у раді та її органах.

Основні гарантії депутатської діяльності. Відкликання депутата місцевої ради. Зміна статусу або припинення повноважень депутата місцевої ради у зв'язку із змінами в адміністративно-територіальному устрою.

Тема 11. Сільський, селищний, міський голова – вища посадова особа територіальної громади. Голова районної та обласної ради

Правовий статус сільського, селищного, міського голови: порядок обрання, повноваження, відповідальність. Несумісність посади сільського, селищного, міського голови з іншими видами діяльності. Гарантії діяльності. Дострокове припинення повноважень сільського, селищного, міського голови.

Повноваження сільських, селищних, міських голів.

Акти сільського, селищного, міського голови. Особливості правового статусу голів районних та обласних рад.

Особливості правового статусу міського голови у Києві та Севастополі.

Тема 12. Виконавчі органи сільських, селищних і міських рад. Виконавчий апарат, президія районної та обласної ради

Поняття виконавчого органу сільської, селищної, міської, районної у місті ради.

Правовий статус виконавчого комітету сільської, селищної, міської, районної у місті ради. Порядок формування, склад та організація роботи. Взаємовідносини виконавчого комітету з відповідною радою.

Загальна характеристика повноважень виконавчих органів сільських, селищних, міських рад. Власні та делеговані повноваження виконавчих органів сільських, селищних, міських рад. Галузеві повноваження виконавчих комітетів сільських, селищних, міських рад.

Відділи управління та інші виконавчі органи сільської, селищної, міської, районної у місті ради. Порядок формування та організація роботи.

Акти виконавчих органів сільських, селищних, міських, районних у містах рад.

Виконавчий апарат районної, обласної ради. Президія районної, обласної ради.

Тема 13. Статус службовців органів місцевого самоврядування.

Поняття та правове регулювання служби в органах місцевого самоврядування. Правовий статус посадових осіб місцевого самоврядування.

Проходження служби в органах місцевого самоврядування та службова кар'єра.

Припинення служби в органах місцевого самоврядування. Обмеження пов'язані з прийняттям на службу в органи місцевого самоврядування та проходженням служби.

Тема 14. Відповідальність посадових осіб органів місцевого самоврядування.

Поняття та підстави відповідальності органів і посадових осіб місцевого самоврядування. Відповідальність органів і посадових осіб місцевого самоврядування перед територіальною громадою, державою, юридичними і фізичними особами

Дострокове припинення повноважень органів місцевого самоврядування та сільського, селищного, міського голови.

Тестові завдання (приклад)

З-поміж названих відповідей оберіть правильну. Наприклад: 1.а.

А. 1. Муніципальним правом є:

- а) Система нормативних актів у сфері місцевого самоврядування.
- б) Система нормативних актів у сфері суспільних відносин.
- в) Система правових норм, що регулюють суспільні відносини у сфері місцевого самоврядування.
- г) Система правовідносин у сфері місцевого самоврядування.

2. Первинним суб'єктом місцевого самоврядування є:

- а) Сільський, селищний, міській голова;
- б) Сільська, селищна, міська рада;
- в) Територіальна громада.
- г) Районна та обласна рада.

3. Коли була прийнята Європейська Хартія про місцеве самоврядування:

- а) 1973 р.
- б) 1985 р.
- в) 1991 р.

4. Рада вважається правомочною за умови обрання не менше, як:

- а) 1/3 депутатів від загального складу ради;
- б) 2/3 депутатів від загального складу ради;
- в) 1/2 депутатів від загального складу ради.

Критерії оцінювання абітурієнтів під час вступного іспиту

Результат вступного фахового іспиту для здобуття освітнього ступеня Магістр за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування» на підставі отриманих балів за виконання тестових завдань.

Оцінювання фахового вступного іспиту здійснюється за 200-бальною шкалою (від 0 до 200 балів). Мінімальна кількість балів – 0. Максимальна кількість балів – 200. Прохідний бал – 130.

Шкала оцінювання

«незадовільно»	0 – 129	Вступник розрізняє об'єкти вивчення. Вступник відтворює незначну частину навчального матеріалу, має нечіткі уявлення про об'єкт вивчення. Вступник відтворює лише частину навчального матеріалу; виконує елементарні завдання.
«задовільно»	130 – 149	Вступник здатний до відтворення основного навчального матеріалу, може повторити за зразком певну операцію, дію. Вступник відтворює основний навчальний матеріал, здатний з помилками й неточностями дати визначення понять, сформулювати правила, визначення, поняття.. Вступник виявляє знання й розуміння основних положень навчального матеріалу. Відповідь його(її) правильна, але недостатньо осмислена. Вміє застосовувати знання при виконанні завдань за зразком.
«добре»	150 – 179	Вступник правильно відтворює навчальний матеріал, знає основоположні теорії і факти, вміє наводити окремі власні приклади на підтвердження певних думок, частково контролює власні навчальні дії . Знання вступника є достатніми, він (вона) застосовує вивчений матеріал у стандартних ситуаціях, намагається аналізувати, встановлювати найсуттєвіші зв'язки і залежність між явищами, фактами, робити висновки, загалом контролює власну діяльність. Відповідь його (її) логічна, хоч і містить певні неточності. Вступник добре володіє вивченим матеріалом, застосовує знання в стандартних ситуаціях, вміє аналізувати й систематизувати інформацію, використовує загальновідомі докази із самостійною і правильною аргументацією.
«відмінно»	180 – 200	Вступник має повні, глибокі знання, здатний (а) використовувати їх у практичній діяльності, робити висновки, узагальнення. Вступник має гнучкі знання в межах вимог навчальних програм, аргументовано використовує їх у різних ситуаціях, вміє знаходити інформацію та аналізувати її,

		<p>ставити і розв'язувати проблеми. Вступник має системні, міцні знання в обсязі та в межах вимог навчальних програм, усвідомлено використовує їх у стандартних та нестандартних ситуаціях. Вміє самостійно аналізувати, оцінювати, узагальнювати опанований матеріал, самостійно користуватися джерелами інформації, приймати рішення.</p>
--	--	---

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України: офіц. текст. Київ: КМ, 2013. 96 с.
2. Про місцеве самоврядування в Україні: Закони України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР. Дата оновлення: 20.07.2014. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>
3. Про місцеві державні адміністрації: Закони України від 09.04.1999 № 586-XIV. Дата оновлення: 11.01.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-14>
4. Про передачу об'єктів права державної та комунальної власності: Закони України від 03.03.1998 № 147/98-ВР. Дата оновлення: 04.06.2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/147/98-%D0%B2%D1%80>
5. Про органи самоорганізації населення: Закони України від 11.07.2001 № 2625-III. Дата оновлення: 04.11.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2625-14>
6. Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закони України від 05.02.2015 № 157-VIII. Дата оновлення: 01.01.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19>
7. Про службу в органах місцевого самоврядування: Закони України від 07.06.2001 № 2493-III. Дата оновлення: 11.10.2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2493-14>
8. Бюджетний кодекс України : Закони України від 08.07.2010 № 2456-VI. Дата оновлення: 11.01.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>
9. Земельний кодекс України : Кодекс України від 25.10.2001 № 2768-III. в редакції від 07.02.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>
10. Всесвітня Декларація про місцеве самоврядування. Місцеве самоврядування. 1997. С. 95–97.
11. Європейська хартія місцевого самоврядування : Хартія Ради Європи від 15.10.1985 в редакції від 16.11.2009. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036
12. Про державну підтримку розвитку місцевого самоврядування в Україні : Указ Президента України від 30.08.2001 № 749/2001 в редакції від 14.04.2010. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/749/2001>
13. Про концепцію сталого розвитку населених пунктів : Постанова Верховної Ради України від 24.12.1999 № 1359-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1359-14>
14. В. О. Антоненко, М. О. Баймуратов, О. В. Батанов Актуальні проблеми становлення та розвитку місцевого самоврядування в Україні : кол. Монографія. Київ : Атіка, 2007. 864с.
15. Біленчук П. Д. Місцеве самоврядування в Україні : навч. посібник. Київ : Атіка, 2000. 304 с.
16. Бойко-Бойчук О. В. Державне управління розвитком міста : моделі та механізми. Київ : Університетське видавництво «ПУЛЬСАРИ», 2010. 234с.
17. Бондарук Т. Г. Місцеве самоврядування та його фінансове забезпечення в Україні. Київ, 2009. 607 с.
18. Борденюк В. І. Місцеве самоврядування та державне управління: конституційно-правові основи співвідношення та взаємодії : монографія. Київ : Парлам. вид-во, 2007. 573 с.
19. Вакулєнко В. М. Територіальна організація влади в Україні : опорний конспект до дистанційного курсу. Київ, 2004. 80 с.
20. Ворона П. В. Місцеве самоврядування і політичні партії в Україні : монографія. Харків : ХарПІ НАДУ «Магістр», 2008. 183 с.
21. Демиденко В. О. Державне будівництво та місцеве самоврядування в Україні (у схемах) : посібник. Київ : КНТ, 2007. 440 с.

22. Діловодство в місцевих органах влади : навч. посібник / за заг. ред. В. М. Вакуленка, М. К. Орлатого. Київ : НАДУ, 2010. 212 с.
23. Дробенко Г. О. Стратегічне планування розвитку територіальних громад : метод. Посібник. Львів : СПОДОМ, 2001. 118 с.
24. Дробот І. О. Гарантування місцевого самоврядування в Україні: теоретико-методологічний аспект : монографія. Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2010. 312с.
25. Економіка міст: Україна та світовий досвід : навч. посібник / В. М. Вакуленко, Ю. Ф. Дехтяренко, О. І. Драпіковський та ін. Київ : Основи, 1997. 244 с.
26. Загальні засади місцевого самоврядування в Україні : підручник / авт-упоряд.: В. М. Вакуленко, М. К. Орлатий, О. С. Ігнатенко [та ін.] Київ : НАДУ, 2010. 401 с.
27. Зітер Ж. Політико-адміністративні системи ЄС. Порівняльний аналіз. Київ : Основи, 1997. 321 с.
28. Кириленко О. П. Місцеві бюджети України: історія, теорія, практика. Київ : НІОС, 2000. 384 с.
29. Коваленко А. А. Конституційно-правове регулювання місцевого самоврядування в Україні: Питання теорії та практики. Київ : Довіра, 1997. 181 с.
30. Козюра І. В. Місцеве самоврядування в Україні. Становлення та еволюція : навч. посібник. Ужгород : Патент, 2003. 224 с.
31. Колодій А. М. Державне будівництво і місцеве самоврядування в Україні : підручник. 2-ге вид., переробл. і доповн. Київ : Юрінком Інтер, 2007. 502 с.
32. Кравченко В. В. Конституційні засади місцевого самоврядування в Україні (основи муніципального права) : навч. посібник. Київ : Апарат-Центр, 2001. 176 с.
33. Куйбіда В. С. Місцеве самоврядування України в контексті розвитку місцевої демократії : монографія. Хмельницький : Вид-во ХУУП, 2008. 467 с.
34. Куйбіда В. С. Сучасні проблеми і регіональні особливості місцевого самоврядування в Україні. Львів : Літопис, 2001. 176 с.
35. Куйбіда В. С. Досвід впровадження стандартів доброго врядування на місцевому рівні в Україні та інших європейських країнах : зб. наук.-аналіт. та навч.-метод. матеріалів, норм.-прав. актів з питань впровадж. стандартів доброго врядування на місц. рівні. Київ : Крамар, 2010. 258 с.
36. Лазор О. Я. Місцеве самоврядування: вітчизняний та зарубіжний досвід : навч. посібник. Львів : Ліга-Прес, 2002. 464 с.
37. Муніципальне право України : підручник / за ред. В. Ф. Погорілка, О. Ф. Фрицького. Київ : Юрінком Інтер, 2001. 352 с.
38. Основи місцевого самоврядування сільських громад : навч. посібник / за ред. М. К. Орлатого. Київ : Вид-во НАДУ, 2005. 386 с.
39. Основи муніципального права України : навч. посібник / за ред. М. І. Корнієнка. Київ : Знання, 2000. 118 с.
40. Панейко Ю. Теоретичні основи самоврядування. Львів : Літопис, 2002. 196 с.
41. Пархоменко В. Громада планує майбутнє : практ. посіб. зі стратегічного планування розвитку міст. 2000. № 2. С. 1–20.
42. Пархоменко В. Проблеми місцевого самоврядування в Україні 1990-х років. Київ : Вид-во СП «Українська книга», 1999. 252 с.
43. Регіональна політика в країнах Європи: уроки для України : навч. посібник. Київ : Логос, 2000. 170 с.
44. Регулювання земельних відносин у сучасному місті : монографія / Ю. Ф. Дехтяренко, О. І. Драпіковський, І. Б. Іванова, О. К. Чеботарьова. Київ : НАДУ, 2009. 155 с.
45. Розвиток громад і регіонів України : [проект Київ. центру Ін-ту Схід-Захід] / В. Гудак, Г. Линевиц, О. Бойко-Бойчук та ін. ; Київ : Логос, 1999. 163 с.
46. Розвиток місцевого самоврядування в Україні: стан, проблеми, перспективи / М. О. Пухтинський, П. Т. Павленчик, В. М. Князєв. Київ : Логос, 2002. 212 с.

47. Самоврядування та територіальна організація влади в Польщі / за заг. ред. Я. Гонцяжа. Київ : Вид-во УАДУ, 2001. 184 с.
48. Територіальна організація влади в Україні: статус і повноваження місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування/ за заг. ред. А. П. Зайця ; уклад. : О. М. Семьоркіна, І. І. Чипенко, Л. В. Нефедова. Київ : Видав. дім «Ін Юре», 2002. 928 с.
49. Ткачук А. Місцеве самоврядування: світовий та український досвід. Київ : Заповіт, 1997. 188 с.
50. Чапала Г. В. Місцеве самоврядування в системі публічної влади: теоретико-правовий аналіз. Харків : Право, 2006. 219 с.